

Prof. Univ. Dr. TEODOR TANCO

Unul dintre prodigioșii scriitori de pe meleagurile noastre este Teodor Tanco, care a depășit cu încredere și optimism opt decenii de viață și se află încă în plină forță de creație, de activitate culturală și obștească. Este prezent, de multe decenii, la toate manifestările culturale ce se desfășoară în lăcașurile de cultură ale județului Bistrița-Năsăud.

S-a născut la 22 aprilie 1925 în fosta localitate grănicerească Monor, dintr-o familie de țărani (tatăl Simion, mama Lucreția, născută Nistor), fiind „mezinul” din rândul celor cinci copii (frații mai mari Măriuca, Ioana, Ileana și Florian). Urmează instrucția primară și elementară pe băncile școlii de 7 ani a localității unde văzuse lumina zilei (1932-1939), continuatoarea în perspectiva timpului a vestitei „triviale” închise în anul 1909, prin „grija” autorităților austro-ungare.

Studiile secundare le parcurge la Școlile Normale din Năsăud și Blaj, două focare ardelenene de cultură și civilizație românească, la liceele din Năsăud și Bistrița (1939-1946), finalizându-și-le cu bacalaureatul susținut în anul 1946 la Liceul „Al. Odobescu” din Bistrița, după întoarcerea din anii grei ai refugiului. Debutează publicistic în revista școlară „*Orizonturi literare*” a liceului bistrițean cu studiul *Personalitatea artistică a lui Eminescu* (An. I, Nr. 1/15 februarie 1946) și un fragment din nuvela *între cer și pământ* (An. I, Nr. 2/10 aprilie 1946). Acest debut anunță pe istoricul literar și prozatorul de mai târziu. Numai că soarta i-a hărăzit lui Teodor Tanco să abordeze științele juridice, înscriindu-se la Universitatea „Victor Babeș” din Cluj. După parcurgerea celor patru ani de studii (1946-1950), obține licența cu diplomă de merit și este numit asistentul profesorului de Drept Constituțional Tudor Drăganu. Lucrează în cadrul Facultății de Științe Juridice în perioada 1950-1962, unde va obține și titlul de doctor, în 1975, cu teza *Sociologia dreptului în opera lui Eugen Sperantia*. Trece apoi la Institutul Pedagogic, unde va lucra în perioada 1962-1967 și apoi la Catedra de Pedagogie (1967-1971), și la cea de Sociologie (1972-1977) ale Facultății de Istorie-Filozofie din cadrul Universității „Victor Babeș”.

În 1971 se pensionează sub presiune politică. La acea dată avea tipărite 6 cărți, 110 studii și articole în diverse publicații. În continuare își fixează câteva direcții de lucru și se consacră cercetărilor cultural-istorice ale ținuturilor de baștină, semnează cărți cu portrete de personalități și micromonografii cultural-literare, inclusiv presa locală, din care se constituie serialul în 7 volume *Virtus Romana Rediviva*. Scrie constant proză și teatru. În 1990 candidează independent la alegerile parlamentare în județul Bistrița-Năsăud, dar fără succes. Se ocupă de scris și de Editura „Virtus Romana Rediviva”, înființată în 1990, în care își tipărește cărțile. În 1993 obține premiul Uniunii Scriitorilor din Chișinău; premiul Inspectoratului pentru Cultură al Județului Alba (pentru contribuții rebreniene). Mai obține un premiu al Salonului Național al Cărții din Cluj-Napoca, și, în 1995, Premiul „George Barițiu” al Academiei Române pentru lucrarea *Virtus Romana Rediviva* fvol. I-VII).

În îndelungata și prestigioasa activitate literară a Domniei Sale, colaborează la *Steaua* și *Tribuna* (Cluj), *Scrisul bănățean* (Timișoara), *România literară*. *Luceafărul*, *Contemporanul* și *Viața Românească* (București), *Vatra* (Târgu-Mureș), *Minerva* (Bistrița), *Tribuna ideilor* (Năsăud) ș.a. Până în anul 1997 publicase deja peste 410 articole și studii.

Debutează editorial cu volumul *Un om în halat vișiniu*. Editura pentru Literatură, București, 1968, 180 p. Urmează volumul de povestiri *Cui îi bate inima*. Editura Militară, București, 1970, 95 pagini. În anul 1970 este primit în Uniunea Scriitorilor și prin lungul șir de cărți pe care le va scrie va face o deosebită cinste scriitorimii, mai ales cu romanele *Soldați fără arme*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973, 125 p. și *Fana*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, 203 p. Între cele

două romane publicase primele patru volume din seria *Virtus Romana Rediviva*. vol.I (însemnări și portrete). Cuvânt înainte de academician Ștefan Pascu. Bistrița. C.J.C.E.S., 1973, 285 p.; vol. II (Urme peste veacuri). Bistrița, C.J.C.E.S., 1974, 350 p.; vol. III (Rădăcini adânci). Bistrița, C.J.C.E.S., 1977, 327 p. și voi. IV (Memoria istoriei). După romanul *Fana* va publica, în ordine cronologică, următoarele cărți: *Virtus Romana Rediviva*, voi. V (Memoria prezentului). Bistrița, C.J.C.E.S., 1982, 426 p.; *Trilogie transilvană, teatru*. București, Editura Cartea Românească, 1985, 229 p. ; *Prea tineri pentru amintiri, povești studentești*. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, 150 p.; *Virtus Romana Rediviva*, vol. V (memoria viitorului). Bistrița, C.J.C.E.S., 1987, 472 p. ; *Lumea -insilvană a lui Ion Creangă*, excurs istorico-literar. Ediția I. Cuvânt înainte de Petru Rezuș, Editura Dacia, 1989, 242 p. ; *Jurnalul unui scriitor candidat în Parlament*, Text-prefață din Octavian Goga. Chișinău, Editura Universitas, 1992, 125 p.; *Basarabia, numele tău e Măria!* însemnări de peste Prut, Ediția I, Cuvânt înainte de Mihai Cimpoi. Cluj-Napoca, Editura Virtus Romana Rediviva, 1992, 90 p.; *Sociologul Eugeniu Speranția*, Prefață de Tudor Drăganu, Postfață de Achim Mișu. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1993, 246 p.; *Virtus Romana Rediviva*, voi. VII (Memoria culturii), Cuvânt de încheiere de Academician Ștefan Pascu. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1993, 556 p.; *Basarabia, numele tău e Măria!* însemnări de peste Prut, Ediția a II-a adăugită, Cuvânt înainte de Mihai Cimpoi. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1994, 202 p.; *Studenta*, roman. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1995, 222 p.; *Academia Română 1866-1996. Academicienii năsăudeni și bistrițeni*. Ediția I, Prefață de Acad. Ștefan Pascu. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1996, 120 p.; *Corabia naufragiaților, alegorii interzise*. Prefață de Teohar Mihadaș. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1996, 113 p.; *Vinovat e Nobel*, teatru. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1996, 108 p. ; *Basarabia, numele tău e Măria!* însemnări de peste Prut, Ediția a III-a adăugită. Cuvânt înainte de Mihai Cimpoi, Postfață de Traian Brad. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1997, 220 p.; *Dicționar literar 1639-1997 al Județului Bistrița-Năsăud, autori — publicații — societăți*, Postfață de Petru Poantă. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1998, 463 p.; *Zăpada roșie*, proze din trecut. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1999, 116 p.; *Lumea transilvană a lui Ion Creangă*. Originile unei biografii. Ediția a II-a revăzută. Prefață de Petru Poantă. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 1999, 240 p.; *Desdemona*, roman. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 2000, 214 p.; *Despre Liviu Rebreanu*. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 2000, 165 p.; *Pagini alese din istoria Monorului*. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 2001, 288 p.; *Andrei Mureșanu contra biografilor*, studii. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 2002, 80 p.; *George Coșbuc în viață și în documente*, studii și cercetări. Cluj-Napoca, Editura V.R.R., 2003, 100 p.; *1872. Graz. Paul Tanco - primul român doctor în matematică*, fragmente biografice. Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2004, 120 p.; *Istoria presei românești a Județului Bistrița-Năsăud de la origini până în 2004*. , Cluj-Napoca, Societatea Culturală „Lucian Blaga”, 2004, 400 p.; *Cândva mă voi întoarce acasă, voi. I: Tinerețe pribeagă*, roman. Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005, 212 p.; *Academia Română 1866-2006. Academicienii năsăudeni și bistrițeni*, Ediția a II-a, Cuvânt înainte de Acad. Eugen Simion, Prefață de Acad. Ionel Haiduc. Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2006, 144 p.; *Vară canadiană*, jurnal. Prefață de Petru Poantă. Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2006, 204 p. ; *Cândva mă voi întoarce acasă. Voi. 2: Refugieri prin țara mea*, roman. Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007, 330 p.; *Sfântul și cartea. Episcopul Pahomie donează Apostolul de la 1704*, Studii și Articole, Ediția a II-a, revăzută și inedită, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2008, 128 pagini."

Simpla însiruire a titlurilor de mai sus este edificatoare pentru constatarea că opera impresionantă a scriitorului Teodor Tanco a fost realizată printr-un uriaș efort intelectual, prin numeroase investigații de arhivă și nu în ultimul rând este rodul unui talent ieșit din comun. Din moment ce multe din cărțile Domniei Sale au cunoscut două sau chiar trei ediții, rezultă că ele

s-au bucurat de atenția și aprecierea publicului cititor. Un exemplu de acest fel este și romanul *Soldați fără arme*, republicat în anul 2008, dar în Năsăud n-a ajuns la cititorii care și l-au dorit. Cât privește ediția din 1973, cu mare greutate am reușit să aflăm un exemplar într-o bibliotecă din Năsăud. Acest fapt se explică atât prin calitatea artistică a scriiturii cât și prin faptul că este un roman istoric documentari în care își consumă existența două personaje exemplare pentru spiritul grăniceresc năsăudean. Din lectura romanului, de numai 195 de pagini, deducem ușor că prototipurile eroilor principali sunt doi membri ai familiei monorene Tanco, unul luptător pentru averile și drepturile grănicerilor și cel de al doilea luptător pe frontul învățământului năsăudean, confruntat cu o serie de privațiuni, dar renunțând la o carieră universitară, lipsită de griji într-o universitate austriacă. Nu în mod întâmplător însuși scriitorul Teodor Tanco se dovedește a fi și un luptător pentru drepturile foștilor grăniceri, reușind în anul 2009, să pună ordine în ceea ce a mai rămas din fondurile grănicerești și acestea să fie destinate scopurilor pentru care au fost create.

Scriitorul nu uită că și-a consacrat 27 de ani în amfiteatrele prestigioasei Alma Mater Napocensis și evocă în câteva cărți aspecte ale vieții studențești. Din categoria acestor cărți un rol însemnat îl are romanul *Studenta*, care este o carte „de tinerețe, de studenție, de dragoste, de multă visare și înalte idealuri” - după cum aflăm din nota inserată pe coperta a patra.

Prin serialul *Virtus Romana Rediviva* (7 volume) Teodor Tanco se dovedește a fi un iscusit și devotat cronicar al Țării Năsăudului, în cel mai bun sens al cuvântului, fiindcă: „Puține, chiar foarte puține județe ale țării se pot mândri cu o astfel de încercare temerară (circa 2800 de pagini) în care sunt cuprinse studii și însemnări istorice și cultural-literare, informații despre presă adusă la zi, apoi 380 de «portrete în cuvinte» ale celor care și-au înscris numele în panteonul județului nostru, evoluând de la simple «creionări» la veritabile bibliografii exhaustive.”

Despre volumul I al cărții *Virtus Romana Rediviva*, scriitorul și criticul literar Octavian Ruleanu afirma că: „Se remarcă aici calitățile autorului de evocator priceput în creionarea succintă a celor mai valoroase și mai puțin cunoscute trăsături personale ale unor înaintași iluștri ca Iacob și Andrei Mureșanu, Vasile Nașcu, Artemiu Publiu Alexi, Grigore Silași, Ion Pop-Reteganul, George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Virgil Șotropa, Iulian Marțian, Nicolae Drăganu, Vasile Bichigeanu ș.a. Valoarea cărții se impune prin sinteza datelor furnizate și prin concizia stilului; acad. Ștefan Pascu spunea în prefață că «este scrisă cu competența omului de cultură și cu căldura omului de inimă», iar despre *Soldați fără arme* Octavian Ruleanu afirma că este "un roman al Năsăudului" care "se referă... la perioada revoluționară 1848-1849, pe teritoriul fostei granițe năsăudene și imediat următoare, cea din 1851, data desființării regimentului de graniță. Acțiunea o constituie însă etapa luptelor duse de foștii grăniceri în deceniile 6-8 ale sec. XIX-lea, pentru păstrarea și valorificarea social-culturală-națională a averilor obștești. În aceste frământări se relevă unele figuri memorabile ca locotenentul Petru Tanco și Vasile Nașcu. Firul povestirii cuprinde și ascensiunea spre culmile științei ale tânărului Paul Tanco, exemplu viu de muncă și perseverență.”

O calitate a operei scriitorului Teodor Tanco este stilul tulburător și meșteșugul prin care reușește să surprindă, de multe ori într-o singură frază sau într-o simplă metaforă, o trăsătură caracteristică a unei personalități, prin care o definește în mod inconfundabil. De multe ori această trăsătură definitorie se află chiar în titlu care, după cum se știe, este cuvântul pivot al oricărui text literar. O altă notă definitorie a stilului operei sale este claritatea și proprietatea termenilor, *semn* că autorul se adresează tuturor categoriilor de cititori, de la cei cu studii superioare la oamenii simpli care pot descifra destinul unui om de cultură din satul lor.

Despre valoarea operei scriitorului Teodor Tanco și-au exprimat opiniile, în recenzii,

cronici și studii istorico-literare numeroși critici literari și publiciști, dintre care amintim pe: Valeriu Cristea, V. Fanache, Nae Antonescu, Vasile Netea, Octavian Ruleanu, Aurel Șorobetea, Ioan Oarcăsu, Zaharia Sângeorzan, Mircea Ghițulescu, Dan Milcu (Dumitru Micu), Petru Poantă, Mircea Popa, Ioan Chindriș, Acad. Ștefan Pascu, George Vasile Rațiu, Constantin Cubleşan, Horea Vasilescu, Cornel Cotuțiu, Aurel Câmpeanu, Ion Marcoș, Ioan Mihai Popa, Ioan Rusu Sărățeanu, Gavril Scridon, Valentin Tașcu, Andrei Marga, Ion Lungu, Titu Popescu, Ioan Pop, Ioan Aluaș, Gheorghe Cordoș, Gheorghe I. Bodea, Olimpiu Nușfelean, Dorin Serghie, Ironim Marțian, Clemente Plăianu, Grigore Găzdac, Crișan Mircioiu, Ion Lăpușneanu, Ion Moise, Olga Lucața, Ion Mititean, Dom Burlacu, Vasile Lechințan ș.a.

Marea majoritate a opiniilor sunt elogioase și considerăm că opera scriitorului Teodor Tanco se constituie o adevărată piatră de temelie la edificiul culturii și literaturii naționale, o adevărată sursă de documentare pentru cei care doresc să studieze cultura Țării Năsăudului și a întregului județ Bistrița-Năsăud. Este rațiunea pentru care scriitorului și omului de cultură și de suflet Teodor Tanco Consiliul Local Năsăud i-a conferit titlul de Cetățean de Onoare al Orașului academicienilor.